

HERACLÈS SUR UN RELIEF DE TOMIS. QUESTIONS ICONOGRAPHIQUES

Maria Alexandrescu Vianu*

Mots clés: Tomis Heracles, Hope, funéraire, navire, sarcophage, Velletri, Hespèrides, Cerbère

Abstract: The text analyzes the iconography of Heracles on a relief from Tomis. This relief suggests a profound symbolism related to Heracles' labours in attaining divine status. It depicts the two final labors of Heracles: his descent into the underworld and his entry into the Garden of the Hesperides. The author also provides an explanation for the depiction of a ship in this context. The presence of a ship that is not associated with the world of the dead but with Heracles' deeds opens up a mythological interpretation. It is worth considering the example of the sarcophagus from Velletri, dating from the period of the Antonine emperors, is used in the argumentation, containing a rich series of mythological scenes, including depictions of Heracles' deeds and his journey toward immortality. In Tomis, the relief presents a similar sequence of scenes: Heracles with Cerberus and the Garden of the Hesperides. The Tomis relief places the ship within the defined space of the Garden of the Hesperides, raising questions about its significance in the mythological context of Heracles. The author suggests that this ship might represent the journey of the Argonauts to the Garden of the Hesperides, emphasizing Heracles' role in their salvation and his mythological connection with rejuvenation and confronting death. The stylistic analysis places the relief in the second half of the 2nd century or the early 3rd century AD, possibly influenced by Emperor Commodus, who promoted the cult of Heracles.

Rezumat: Textul analizează iconografia lui Heracles pe un relief de la Tomis. Acest relief sugerează o simbolistică profundă legată de faptele lui Heracles în accesarea statutului divin. Relieful prezintă cele două ultime munci ale lui Heracles, coborârea în infern și intrarea lui în grădina Hesperidelor. Autoarea oferă și o explicație pentru reprezentarea corăbii în acest context. Prezența unei corăbii care nu este asociată cu lumea morților, ci cu faptele lui Heracles, deschide o interpretare mitologică. Este folosit în argumentație sarcofagul de la Velletri din perioada împăraților Antonini care conține o serie bogată de scene mitologice, inclusiv descrierea muncilor lui Heracles și a drumului său către nemurire. La Tomis, relieful prezintă o succesiune similară de scene: Heracles cu Cerberul și grădina Hesperidelor. Relieful de la Tomis plasează corabia în spațiul definit al grădinii Hesperidelor, ridicând întrebări despre semnificația sa în contextul mitologic al lui Heracles. Autorul sugerează că această corabie ar putea reprezenta călătoria Argonauților către grădina Hesperidelor, subliniind rolul lui Heracles în salvarea lor și legătura mitologică a acestuia cu revigorarea și înfruntarea morții. Analiza stilistică plasează relieful în a doua jumătate a secolului II sau începutul secolului III d.Hr., posibil influențat de împăratul Commodus, care a promovat cultul lui Heracles.

Découverte sur le territoire tomitain (fig. 1),¹ à Murfatlar, la pièce a attiré l'attention des chercheurs et a été étudiée à plusieurs reprises. Elle a été publiée pour la première fois par Grigore Tocilescu dans le catalogue du Musée National des Antiquités en 1906.² L'auteur l'a identifiée comme faisant partie d'un sarcophage. Gabriella Bordenache³ en a repris l'examen en montrant que les deux fasces à la base indiquent un entablement, qui pourrait ainsi faire partie d'une petite construction, peut-être un mausolée, étant donné son caractère funéraire. Elle interprète le contenu de la scène comme une descente d'Héraclès aux Enfers, attestée par la présence de Cerbère. Cependant, elle considère la scène incohérente, illogique, déséquilibrée et totalement absurde. Le bateau, qui serait le signe de la descente dans le monde souterrain étant placé entre deux arbres, est dépourvu de sens, selon l'auteure.

La description et l'interprétation de la scène ont été reprises inchangées par Z. Covacef⁴ dans plusieurs publications, sans observations supplémentaires. Enfin, la dernière publication figure dans le catalogue du lapidaire du Musée National d'Histoire de Bucarest.⁵ Les auteurs y ajoutent l'observation que les surfaces supérieure et inférieure, dans les parties préservées, sont finies, tandis que, sur le côté droit, le relief est brisé. Cela signifie que nous ne connaissons pas la longueur totale du relief et s'il comportait d'autres représentations.

* Institut d'Archéologie « Vasile Pârvan », Bucharest; e-mail: malexandrescu@gmail.com

¹ MNH 18862 (ancient MNA L 35).

² Tocilescu 1906, p. 27, no. 285.

³ Bordenache 1964, p. 171, fig. 8.

⁴ Covacef 1975, p. 423, fig. 22.

⁵ Băltăc et al. 2015, p. 212, no. 222.